

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Lahti, Vesa

Title: Herman Koch: Pääosassa Sophia

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittaja, 2022

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Lahti, V. (2022). Herman Koch: Pääosassa Sophia. *Maailmankirjat : käänöskirjallisuuden verkkolehti*, 5.10.2022. <https://www.maailmankirjat.ma-pe.net/herman-koch-paaosassa-sophia/>

Herman Koch: Pääosassa Sophia

[AM/31 ADMIN](#)

VESA LAHTI (5.10.2022)

”ISTUN TÄSSÄ KOTISOHVALLANI ja pohdin omiani. Täällä minä en pitkästy. En pitkästy, koska minulla on aina ajatukseni myötä, niin kuin muilla musiikkinsa ja elokuvansa puhelimellaan tai iPadillaan, kirjansa paperilla tai lukulaitteella. Ajatukseni ovat niin sanoakseni kannettavia, ne ovat aina mukana, niitä ei tarvitse erikseen kirjata sisään, ne ovat kiinteä osa käsimatkatavaroitani. Lentokentällä katson lentokoneita, ihmisiä. Maleksin vielä uudelleen baariin ja tilaan toisen oluen. Kun lennon kuulutetaan myöhästyvän, se on minulle kuin lahja. Ei-olemista, ei missään olemista jatkuu vielä puoli tuntia tai tunnin pitempään. Tässä välimailmassa, tuntemattomalla alueella lähdön ja saapumisen välissä ajatukseni ovat parhaimmillaan. Niille ei ole mitään

estettä, ei roskapussia, joka pitäisi viedä, laskua joka pitäisi maksaa, ostoksia jotka pitäisi tehdä. Täällä ei ole mitään. Ei mitään tekemistä. Vain lähtöaula. Ja muita ihmisiä, jotka kulkevat kiireellä tämän lähtöportin ohi, ja lähempänä ihmisiä, jotka joutuvat samalle lennolle.” s. 28

Näin pohtii Herman Kochin teoksen *Pääosassa Sophia* päähenkilö menestynyt elokuvaohjaaja Stanley Forbes. Hän nauttii joutilaisuudesta, suorastaan sulautuu siihen ja viipyilee usein mainitsemallaan tuntemattomalla alueella. Hän on ahdistunut sosiaalisesta paineesta ja miettii kuumeisesti, kuinka voisi ilmoittaa peruuttavansa osallistumisensa uudenvuodenaaton illalliselle. Hän on ristiriitainen persoona. Kokonaisuus rakentuu tavallaan Stanleyyn koko kuvaksi. Stanley on hankalan miehen maineessa, eikä pyri sitä kiistämään henkilökohtaisessa tilityksessään. Hänen ihmissuhteensa ovat sangen karikkoiset, eikä häntä ole helppo lähestyä. Aivan kuin Stanleyyn suunnittelemassa mosaiikkielokuvassa, hänenkin elämässään liikutaan monessa aikatasossa, hypitään paikasta toiseen, tunteesta toiseen. Ja kuka lopulta onkaan kirjassa sen pääosassa? Teoksen alkuperäinen hollantilainen nimi on Elokuvaa Sophian kanssa. (Een film met Sophia). Kirjan olisi voinut nimetä myös Stanleyyn mukaan, koska itse asiassa Sophia pääsee hyvin harvoin ääneen, aivan kuin muutkin teoksessa esiintyvät henkilöt.

”Antaisin leikata pois koko kerrontalinjan. Ei mitään transsendentaalia ja leijuvaa keskustelua kahden murrosikäisen välillä Thaimaan rannalla, ei hankalaa suhdetta Hollantiin jääneisiin vanhempiin, ei kuusitoistavuotiaan tytön valmiiksi pureskeltuja filosofisia pikku teorioita etäisyydestä, esihistoriallisista linnuista ja lukemattomien turistien katseiden polttamasta oopperatalosta. Ei sellainen filosofointi sovi oikeastaan lainkaan sen ikäiselle tytölle. Nehän olivat vanhan miehen aivoituksia, sellaisen, joka minusta oli tullut. Eihän oma kokemukseni Sydneyn oopperatalosta ollut kuin ymmärrys, että nyt oli liian myöhäistä kaikkeen, että elämäni oli ohi? Ei oopperatalo ollut vanha, minä olin vanha – miten hemmetissä oli mahdollista, etten ollut sitä aiemmin tajunnut?” s. 175

Lukijaa viedään kuin pässiä narussa. Lopulta ei ole varmuutta edes millainen elokuvasta muodostuu. Koch osaa koukuttaa lukijansa tuoden esille vaihtoehtoisia ratkaisuja. Alun hieman tylsäkin pohdinta alkaa kiehtoa, kun lukija miettii Stanleyyn suhdetta Sophiaan. Onko kyseessä jonkinlainen Nabokovin *Lolitan* toisinnos vai onko kyse jostain muusta?

”HUOMASIN SEN HETI tarjoilijoiden reaktiosta ja viereisistä pöydistä meihin luoduista katseista sillä ensimmäisellä kerralla, kun vein Sophian syömään. Seurassani ollut tyttö

ei voinut olla minun tyttäreni. Me emme olleet vain eri sukupolvia, vaan väliimmekin jäi yksi. Totuus on, että olisin voinut olla hänen isoisänsä.

Ja niin meitä myös kohdeltiin ja katsottiin, kuin mukavaa isoisää, joka oli liikkeellä lapsenlapsensa kanssa. Olisi pitänyt olla mieleltään sairas ajatellakseen jotain muuta. Minä en ainakaan ole mieleltäni sairas, totesin itselleni. Tarkemmin ottaen en ollut isähahmo, vaan isoisähahmo, vaikka koko sanaa ei tietääkseni edes ole olemassa. Isoisät eivät koskaan ole niin ankaria kuin isät, isovanhemmat sallivat yleisesti ottaen enemmän. Isoisä ottaa mukaan kaupunkiin ja ostaa siellä tikkukaramellin, jota ei kotona koskaan saa. Halusitko mieluummin viisi tikkukaramellia kuin vain yhden? Isoisällä on jo lompakko kädessä ja hän maksaa kaikki viisi. ”Isi ja äiti sanoo aina, että se ei ole hyväksi hampaille”, lapsenlapsi sanoo. ”Höpsistä”, isoisä vastaa. ”Mitä nyt parista tikkukaramellista. Mutta ehkä sinun ei kannata kertoa tästä kotona. Syö ne kaikki nyt tai piilota johonkin, mistä isi ja äiti eivät niitä ikinä löydä.” s. 51

Tämä katkelma paljastaa lähes kaiken olennaisen Stanleyyn suhteesta Sophiaan. Hän on itsekin epävarma tunteistaan. Mitä hän haluaa Sophialta? Elokvanteossa hänessä herää – tosin hän ei itse sitä sano – mustasukkaisuus. Koch kuvaa tätä Stanleyyn suhtautumisessa miesnäyttelijä Michaeliin ja pyrkiikin kaikin tavoin minimoimaan tämän suorituksia. Stanley näkee itsessään ikääntymisen vahvat merkit ja nämä seikat korostuvat hänen ja Sophian kohtaamisissa. Hän on arvonsa tunteva elokuvaohjaaja, joka ei siedä kritiikkiä, vaikkakin kritisoi armotta kaikkia muita: ystäviään, näyttelijöitä ja toisia ohjaajia.

Teoksen kääntäjä Mari Janatuinen on tietokirjailija, joka on kirjoittanut elämäkertoja ja historiallisia teoksia, mutta Pääosassa Sophia osoittaa hänen kykynsä myös proosan alueella. Kochin hollanninkielinen teksti kääntyy hyvin sujuvaksi suomeksi.

Herman Koch: Pääosassa Sophia. Suomentanut Mari Janatuinen. Siltala. Helsinki. 2022. 259 s.

Vesa Lahti on runoilija, kirjoittamisen ja kääntämisen tutkija, tohtori Jyväskylän yliopistosta.